

Održivi razvoj turističkih destinacija - primjer klastera Lika

Benazić, Karin

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:545872>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-19**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
«Dr. Mijo Mirković»

KARIN BENAŽIĆ

**ODRŽIVI RAZVOJ TURISTIČKIH DESTINACIJA -
PRIMJER KLASTERA LIKA**
Završni rad

Pula, rujan 2024.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
«Dr. Mijo Mirković»

KARIN BENAZIĆ

**ODRŽIVI RAZVOJ TURISTIČKIH DESTINACIJA-
PRIMJER KLASTERA LIKA**
Završni rad

JMBAG: 00340574776, izvanredna studentica

Studijski smjer: Menadžment i poduzetništvo

Predmet: Menadžment održiva razvoja

Znanstveno područje: Područje društvenih znanosti

Znanstveno polje: Ekonomija

Znanstvena grana: Opća ekonomija

Mentorica: prof.dr.sc. Kristina Afrić Rakitovac

Pula, rujan 2024.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Karin Benazić, kandidatkinja za prvostupnicu poslovne ekonomije, smjera Menadžment i poduzetništvo, ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija.

Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

U Puli, 24. rujan 2024. godine

Studentica
Karin Benazić

IZJAVA
o korištenju autorskog djela

Ja, Karin Benazić, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj Završni rad pod nazivom "Održivi razvoj turističkih destinacija- primjer klastera Lika" koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu diplomskih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, 24. rujan 2024. godine

Potpis

SADRŽAJ

1. UVOD	6
2. ODRŽIVI RAZVOJ	8
2.1. Pojmovno određenje održivog razvoja	8
2.2. Obilježja održiva razvoja	9
2.3. Održivi razvoj turizma	11
3. TURISTIČKA DESTINACIJA	14
3.1. Pojmovno određenje turističke destinacije	14
3.2. Obilježja turističke destinacije	15
3.3. Imidž turističkih destinacija	18
3.4. Obilježja održivih turističkih destinacija	19
3.4.1. <i>Vulkanland</i>	22
3.4.2. <i>Međimurje i "doŽIVI ZELENO"</i>	23
4. KLASTER LIKA KAO PRIMJER ODRŽIVE TURISTIČKE DESTINACIJE	25
4.1. Klaster Lika Destination	25
4.2. Temelji održivog razvoja Like	28
4.3. Mladi za održivi razvoj Like	29
4.3.1. <i>Mali vrtlari za održivi razvoj</i>	30
4.3.2. <i>Mali istraživači za održivi razvoj</i>	31
4.3.3. <i>Program Održivi razvoj turizma</i>	31
4.4. Lika Quality	32
4.5. Kritički osvrt	34
5. ZAKLJUČAK	39
POPIS LITERATURE	39
POPIS SLIKA I GRAFIKONA	45
SAŽETAK	46
SUMMARY	47

1. UVOD

Turizam je društveno-ekonomski fenomen sve prisutniji u brojnim destinacijama diljem svijeta. Uslijed sve veće konkurencije na turističkom tržištu, turističke destinacije nastoje biti prepoznatljive kako bi privukle i zadržale što veći broj posjetitelja. Navedena razvojna strategija dovela je brojne destinacije do prekobrojnog turizma (eng. overtourism) koji uzrokuje brojne negativne društvene, okolišne i gospodarske posljedice. Javlja se gubitak lokalnog identiteta, lokalno stanovništvo biva prisiljeno na selidbu zbog visokih cijena, zagađuju se i uništavaju prirodni resursi, dolazi do rasta cijena, sezonalnosti i preopterećenja destinacije, oštećenja i uništavanja znamenitosti i slično. Održivi turizam biva rješenje za navedeno. Posjećenost destinacijama iz godine u godinu biva sve veća, ostvaruju se brojke koje nadmašuju svaku prethodnu, ostvaruju se sve veći profiti, nastoje se stvoriti posebne ponude i poseban imidž turističkih destinacija kako bi zadržale i povećale broj dolazaka turista. Problematika premašivanja turističkih kapaciteta unutar destinacije izražena je posljednjih pedesetak godina.

Iako danas govorimo o suvremenom, selektivnom, turizmu niša, činjenica je kako u mnogim destinacijama isti i dalje ima obilježja masovnog turizma. Želja za većim prihodima postala je jača i snažnija, te se na destinaciju često ne obraća pozornost. Pretjeranim iskorištavanjem se šteti destinaciji koja s vremenom može propasti. Adekvatno upravljanje usmjereno ka načelima održiva razvoja danas je stavka od važnosti. Održivi razvoj podržava činjenicu da ono što imamo danas, moraju imati i buduće generacije. Stvaranje i usmjeravanje ponude na održivi način osigurat će navedeno, a to je da se očuvaju destinacije, da se očuva resursna osnova za sve buduće generacije koje dolaze. Kvantiteta više ne smije biti glavni fokus kojemu se okreću turističke destinacije. Kvalitetno upravljanje turističke destinacije na razini prvotno lokalnoj, pa potom i regionalnoj biva važna stavka. Održivost je moguća samo aktivnom participacijom dionika u stvaranju i održavanju iste.

Završnim radom teme "Održivi razvoj turističkih destinacija - primjer klastera Lika" autorica nastoji prikazati važnost održivog planiranja turizma u

destinacijama. Adekvatnim planiranjem provedbe raznih aktivnosti može se osigurati i kvaliteta ne škodeći destinaciji. Raznim projektima provedba održiva razvoja omogućuje da se implementira i usadi u svijest pojedinaca, koji će nastaviti dalje, za boljitak svoje zajednica i svijeta u globalu, promišljeno djelovati. Cilj rada je istražiti specifičnosti primjene koncepcije održiva turizma u klasteru Lika. Radi se o području vrlo krhkog ekosustava te razvoj turizma, ali i drugih gospodarskih djelatnosti, mora se temeljiti na načelima odgovornog, održiva razvoja.

Završni rad se, pored Uvoda i Zaključka, sastoji od pet poglavlja. Drugo poglavlje posvećeno je tematici održiva razvoja, gdje se daje definicija te obilježja iste. Održivi razvoj je koncepcija kojom se na odgovoran način nastoje zadovoljiti potrebe sadašnjih i budućih generacija. Temelji se na tri dimenzije: društvenoj, gospodarskoj i ekološkoj. U radu se ukazuje na obilježja održiva razvoja te na važnost primjene održiva razvoja u turizmu kroz koncepciju održiva turizma. U trećem poglavlju dano je pojmovno određenje turističke destinacije, obilježja turističke destinacije, važnost izgradnje imidža na tržištu te su dana dva primjera dobre prakse. U četvrtom poglavlju prikazan je klaster Lika Destination kao primjer dobre prakse koji kroz provedbu raznih aktivnosti, projekata i radionica uključuje lokalno stanovništvo u provedbu održivosti te privlači turiste.

Pri pisanju rada primjenjene su sljedeće metode znanstveno-istraživačkog rada: analize, sinteze, indukcije, dedukcije i kompilacije.

2. ODRŽIVI RAZVOJ

U ovom poglavlju razmatrana je koncepcija održiva razvoja kroz pojmovno određenje i odabrana obilježja. Prikazuju se tri stupa održivog razvoja te održivi turizam, koji se smatra odgovornim turizmom i potreba je današnjice.

2.1. Pojmovno određenje održivog razvoja

Održivi razvoj kao pojam uveden je 1987. godine. Dolaskom do neodržive razine proizvodnih odnosa, s obzirom na osobne raspodjele (raspodjela prirodnih bogatstava međugeneracijskih ili neodrživa raspodjela proizvedenoga) 70-ih godina, pojavilo se veliko siromaštvo, visoke stope nezaposlenosti, nesigurnost. Sve je to uzrokovalo veliku krizu razvoja u mnogim zemljama usred globalizacijskih procesa i industrijalizacije. Najzahvaćenije su bile Afrika, Latinska Amerika i Jugoistočna Azija. Postalo je teško osigurati materijalne, kulturne i socijalne uvjete razvoja. Radi toga Richards (1995) navodi da ista obuhvaća i premašuje krizu kapitalizma, što je dovelo do prekidanja veze prirode i čovjeka, odnosno akumulacijskim procesima i regulacijom društvenih odnosa.

Kriza koja je zadesila tadašnje društvo dala je do znanja kako je vrijeme za promjene. Održivi razvoj mora zadovoljiti sve potrebe sadašnje populacije, no ne smije umanjivati zadovoljenje potreba budućoj. Prema definiciji u Izvještaju Brundtland komisije (WCED, 1987): "Održivi razvoj je razvoj koji zadovoljava potrebe sadašnje generacije pri tome ne umanjujući mogućnost budućim generacijama da zadovolje svoje potrebe". Održivi razvoj svatko definira na svoj način, no općenito, ovdje je riječ o vrsti razvoja koja nastoji očuvati ovo što imamo danas da bi postojalo i sutra. Postoji mnogo definicija održiva razvoja, no uglavnom sve se slažu oko istoga: fokus na buduće generacije, održivost eko sustava.

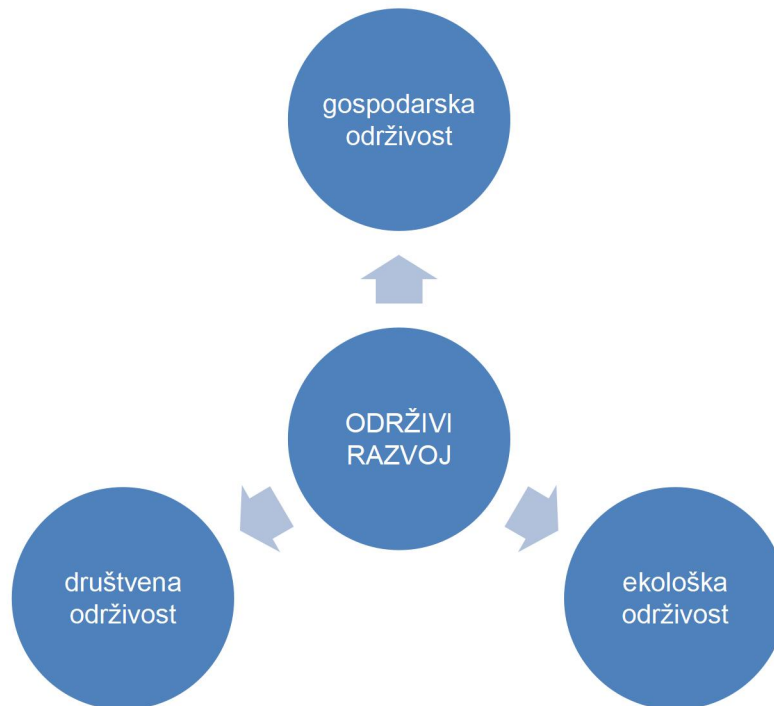
Goodstein (2003) smatra kako održivi razvoj omogućuje da se životni standard održi, da se ne naruši, iako je isti prosječan, a za buduće nadolazeće generacije on ne može biti postignut dokle god se ne pokuša

riješiti siromaštvo, zato što autor smatra kako siromaštvo i degradacija okoliša idu jedno uz drugo. Resursi moraju biti uravnoteženi i korišteni na takav način. Fokus se daje na prakticiranje i poticanje obnavljanja resursa zbog potrebe za dugoročnom održivošću. Ista je važna za opstanak populacije. Napredak društva ne smije imati negativan utjecaj na okoliš. Črnjar i Črnjar (2009; 79) navode kako "održivi razvoj mora započeti od svakog pojedinca, promjenama naših osobnih vrijednosti, a nastavlja se prenošenjem tih promjena na sva područja našeg života." Svaka nadolazeća generacija treba uživati što i mi trenutačno, stoga se način razmišljanja i djelovanja predstavlja kao imperativ budućnosti. Tehnološki razvoj se mora usmjeriti ka održivosti, mora se razmišljati o resursima koji su na granici neodrživosti, moramo ih štedjeti i dozvoliti im na neki način regeneraciju. Način na koji mi kao populacija djelujemo danas preslikat će se i utjecati na sve generacije koje dolaze.

2.2. Obilježja održiva razvoja

Održivi razvoj obilježen je dimenzijom vremena, pravomjerno raspodjelom bogatstva te ekonomskim rastom. Ravnoteža između ekologije, ekonomije i socio-kulture je važna. Razvoj mora teći u skladu s održivošću, ekonomija mora osigurati da se isto ispoštuje s ciljem pružanja budućoj populaciji ono što mi uživamo danas. Resursi moraju biti upravljani na takav način. Prirodni resursi su iscrpni i lako možemo ostati bez njih. Profit mora biti iza održivosti i očuvanja. Kroz ekološku ravnotežu nastoji se očuvati te iste stavke (De Lange i Dodds, 2017). Ključni elementi su tri stupa održivog razvoja: koristiti društvu, zaštititi i poštivati okoliš i biti dugoročno ekonomski održivi s obzirom na buduće generacije (De Lange i Dodds, 2017).

Grafikon 1. Stupovi održiva razvoja

Izvor: Odras, *Održivi razvoj*, dostupno na [Održivi razvoj - Odras](#) (pristupljeno 19.9.2024.)

Načela i obilježja na kojima se temelji održivi razvoj jesu pravedna raspodjela bogatstva, ekonomski rast te dimenzija vremena. Fokus je stavljen na ekološku održivost, društvenu te ekonomsku. Razvoj mora biti kompatibilan sa svim onim procesima koji se tiču ekologije, resursa te bioloških različitosti. Ekološka održivost nastoji se fokusirati na upariv razvoj koji prati biološke resurse i njegovo raznolikosti kao i s održavanjem samih procesa koji se tiču ekologije (Črnjar i Črnjar, 2009).

Gospodarska održivost važna je komponenta održivog razvoja, iako je često najmanje izražena. Njome se nastoji omogućiti da se ekonomski rast ne javlja na štetu okoliša ili društva, nego da rast ima utjecaj na povećanje općeg blagostanja i očuvanja resursa za buduće generacije. Važno je efikasno korištenje resursa, ravnomjerna raspodjela bogatstva, sposobnost gospodarstva prilagođavanju promjenama poput katastrofa ili kriza, da se odluke donose za dugoročan prosperitet, te da se promiču inovacije koje će pomoći poboljšavanju održivosti. Kako bi se održivi razvoj osigurao, bitno je da se u cijenu dobara uključi i sama cijena resursa, jer se kroz održivi

razvoj gospodarske dimenzije osigurava održivi i dugoročni razvoj gospodarstva. Gospodarsko obilježje upravlja resursima tako da se ostvari uspjeh u ekonomskom smislu, a pozornost usmjerava tome da ti resursi ostanu dostupni i za buduće generacije (Črnjar i Črnjar, 2009).

Društvena dimenzija fokusirana je na ljude i lokalnu zajednicu. Nastoji izvršiti uključenost u procese koji imaju utjecaj za održivost. Radi se na izgradnji ljudskih kapaciteta, educira se i osposobljava ljude da sudjeluju u održivom razvoju, osigurava se da su uključeni u društvo, smanjenje nejednakosti, promicanje socijalne pravde. Usmjerava se na razvoj zajednice u skladu s lokalnim tradicijama i vrijednostima i njihovo jačanje kroz zajedničku suradnju unutar zajednica čime se osigurava postizanje ciljeva održivog razvoja (Goodstein, 2003; Črnjar i Črnjar, 2009; Pravdić, 2003).

Ekološko obilježje uključuje očuvanje prirodnih resursa i bioloških aspekata. Za sve buduće generacije moraju se čuvati resursi, i ne izrabljivati. Voda, tlo i zrak moraju biti dostupni i nadolazećim generacijama. Okoliš mora biti očuvan i kvalitetan, ne izrabljivan i ne devastiran. Usmjerenje se daje ekološkim pitanjima i prakticiranju održiva načina postupanja s ciljem ostvarivanja ekološke odgovornosti. Energija i svi prirodni resursi se kroz stjecanje znanja nastoje očuvati, potaknuti, regenerirati, kroz poticanje pojedinaca da im održivost bude način života, ali i svojevrsna obveza. Ekološki sustav treba biti izbalansiran a resursi se trošiti racionalno (Črnjar i Črnjar, 2009; Pravdić, 2003).

2.3. Održivi razvoj turizma

Održivi turizam se temelji na tri dimenzije održivosti te mora pridonositi izgradnji pravednog društva temeljenog na etičkim odnosima, mora minimizirati utjecaj na okoliš te biti dugoročno ekonomski održiv. Održivi turizam smatra se onaj koji uzima u obzir današnje i buduće učinke koje proizvodi, od društvenih, gospodarskih te okolišnih, turizam koji se usmjerava na brigu o okolišu, posjetiteljima, samom sektoru te i destinaciji (Održivi

turizam Hrvatska, 2024).

Održivi razvoj turizma sposobnost je turističke destinacije da unatoč pritiscima ostvaruje ravnotežu s prirodnim i socio-kulturnim okolišem. Točnije, turistička destinacija treba privlačiti onoliko posjetitelja koliko je sposobna i prihvatiti, bilo oni koji dolaze prvi put ili pak oni koji se vraćaju u destinaciju. Održivi razvoj turizma smatra se odgovornim turizmom, jer se istim minimaliziraju potencijalne štete i maksimiziraju potencijalne koristi. Zadovoljava potrebe turista i receptivnih regija u sadašnjosti, s pozornim posvećivanjem očuvanju mogućnosti za budućnost. Razvoj destinacije balansira prirodni razvoj, dozvoljavajući samoregeneraciju okoliša. Održivi razvoj turizma je nužan, jer turizam ovisi o okolišu, stoga je potrebno čuvati resurse te ih koristiti racionalno, bez da narušavamo njihove vrijednosti i egzistiranje. Okoliš će se očuvati ako je turizam dugoročno prilagođen lokalnom okruženju. Uz sustavnu primjenu i implementaciju osigurava se djelotvoran održivi razvoj turizma (Keča i Vukonić, 2001).

Održivi turizam usmjeren je na zaštitu okoliša, očuvanje kulture, uključivanje zajednice, obrazovanje i podizanje svijesti, ekonomsku održivost, kvalitetu prije kvantitete. Potiče poštovanje i očuvanje lokalne kulture i tradicije, uključuje lokalnu zajednicu u provedbene aktivnosti, planiranje i donošenje odluka u turističkom razvoju, fokusirajući se na stvaranje dugoročnih ekonomskih koristi za njih i za lokalna poduzeća. Potiče se na odgovorno ponašanje i turista i lokalne zajednice, promicanje svijesti o ekološkim i kulturnim pitanjima. Pozornost se daje i na poboljšanje onog postojećeg, da li kroz projekte i akcije regeneracije i obnavljanja ekosustava ili pak uvođenja novih održivih aktivnosti. Usmjeren je manjem broju posjetitelja, a ne masovnom turizmu. Kvaliteta je najvažnija a ne kvantiteta. U destinaciju dolazi manji broj posjetitelja kojima se dionici mogu bolje i kvalitetnije posvetiti. Ostvaruje se snažno turističko iskustvo kroz povećanu dodanu vrijednost. Uviđa se cilj održiva turizma, a to je stvaranje drugačijeg iskustva putovanja za posjetitelje i drugačije iskustvo za lokalno stanovništvo, pravednije i ekološki prihvatljivije (Črnjar i Črnjar, 2009, Keča i Vukonić, 2001).

Primjer dobre prakse je odmaralište na Fidžiju - Six Senses Fiji, smješten na tropskom otoku Malolo. U potpunosti se oslanjana na solarni pogon kao izvor električne energije. Riječ je o odmaralištu s pet zvjezdica koje nudi i održivi luksuz kao i kulturnu osviještenosti. Uz jednu od najvećih izvanmrežnih solarnih instalacija na južnoj polutci koja uključuje Tesla baterije, koriste se solarnom energijom za opskrbu i postrojenje za desalinizaciju. Odmaralište Six Senses Fiji u potpunosti je samodostatno. Diljem cijelog odmarališta nalaze se sakupljači kišnice koja se filtrira i ponovno koristi. Zahvaljujući vlastitom mjestu za filtriranje, eliminirana je potreba za korištenjem plastičnih boca. Usmjereni su na minimalno stvaranje otpada, gdje potiču načela kružne ekonomije, odnosno ponovne upotrebe. Skoro sve bilje i povrće koje koriste u odmaralištu dolazi iz vlastite proizvodnje, a kompost stvaraju sami. Gosti na raspolaganju imaju praktične održive aktivnosti u Earth Labu, gdje mogu pretvarati smeće u nakit, stvarati ulja, sapune i pčelinji vosak te sudjelovati u metodama recikliranja. Sve što se može reciklirati se reciklira, potiče se lokalna zajednica. Lokalna zajednica uključena je kroz zapošljavanje, prodaju lokalnih proizvoda i otkup rukotvorina kojima su dekorirani smještajni objekti. (SixSenses, 2024).

3. TURISTIČKA DESTINACIJA

U ovom poglavlju dano je pojmovno određenje turističke destinacije, prikazana su ključna obilježja te važnos izgradnje imidža odgovorne destinacije. Predstavljene su dvije održive turističke destinacije kao primjeri dobre prakse.

3.1. Pojmovno određenje turističke destinacije

Gržinić (2019) za turističku destinaciju navodi kako ista biva mjestom u kojem se odvijaju aktivnosti te se vrši konzumiranje turističkog proizvoda. Prema viđenju autorice, ona se promatra kao objedinjena jedinica u kojoj se, prema kapacitetima iste, ostvaruje turistički promet. Turistička destinacija utječe na razvijanje prostora i obuhvaća razne elemente: atraktivnost, imidž i doživljaj. U njoj se ostvaruje promet kroz ponudu koju nudi. Prema Rudančić (2018) turistička destinacija je odredište turističkog putovanja. Prostor na kojem se okupljaju turisti u destinacijama jesu atrakcije, a destinacija je integrirani i širi prostor koji gradi svoj identitet na koncepciji kumulativnih atrakcija.

Turistička destinacija postiže dobre turističke rezultate, dugoročno gledajući, onda kada provodi optimalnu kombinaciju usmjerenosti ka tržišno prilagođenom prostoru. Prostor će te rezultate ostvariti zahvaljujući razvojem i posvećenošću ka važnim i dominantnim sposobnostima koji postoje unutar same destinacije (Magaš, 1997). U svom kasnijem radu Magaš (2003; 25) navodi kako turistička destinacija ima proizvodnu funkciju ponude odmora. Kroz optimalno kombiniranje ulaznih čimbenika, fiksnih i varijabilnih, stvara destinacijski turistički proizvod.

Sam pojam nastao je iz raznih drugih pojmova kao što su turističko mjesto, turistička regija, turističko mjesto i ostali (Čavlek et. al., 2011). Govoreći o postanku same turističke destinacije, ona nastaje radi želje ili potrebe turističke potražnje. "Zadatak je suvremenog upravljanja (poduzeća i nacionalne turističke organizacije) da tijekom vremena mijenjaju imidž zemlje

kao destinacije ako je on nepoželjan, odnosno da ga pojačava svojim marketinškim akcijama ako je povoljan” (Weber i Mikačić, 2001). Ovdje je dano do izričaja kako je važno upravljati imidžom, mijenjati ga, pojačavati, unaprjeđivati, i voditi brigu o tome da sve te promjene bivaju popraćene marketinškim akcijama.

3.2. Obilježja turističke destinacije

Za turističku destinaciju je važno da osigura ostvarenje potreba turista i lokalne zajednice. Ponuda mora biti bogata, pokrivati što više područja i interesa, no opet pripaziti na ukupni prihvatni kapacitet destinacije, kako bi se njezin rast i razvoj odvijao u skladu s održivim razvojem.

Odluka o odabiru destinacije temelji se na sadržajima i aktivnostima u istoj, uz fokus na kvalitetu pružene usluge i njezinu cijenu (Alkier Radnić, 2003; 245). Weber i Mikačić (2001) navode kako destinacija mora biti dostupna, adekvatno povezana, biti turistički organizirana. Prometna povezanost danas je ključni čimbenik koji će osigurati kvalitetniji razvoj. Nije samo prometna dostupnost ključna. Weber i Mikačić (2001) navode i informacijsku, cjenovnu te infrastrukturnu dostupnost kako bi privukla turiste. Znamenitosti, prirodne ili izgrađene, osiguravaju veću posjećenost i nerjetko su primarni motiv izbora destinacije. Prihvatni kapaciteti su značajni, ponuda mora biti prilagođena svakome. Kroz pravilnu turističku organizaciju turističke destinacije osigurava maksimizacija njezinih potencijala.

Turistička destinacija služi kao povezujući element samog turističkog sustava. Privlači turiste, motivira ih na dolazak i boravak u destinaciji. Turistička destinacija obilježena je određenom životnom putanjom. Kao i čovjek, turistička destinacija kao prostorna jedinka ima svoj vijek koji se sastoji od određenih faza. Navedeno se naziva životnim ciklusom. Destinacija se stvori i turisti je otkrivaju kada za nju čuju. Kod njenog otkrića, ona postepeno izrasta i izdiže se dok ne dosegne određenu dozu zrelosti. Potom stari te naposljetku i umire. Taj proces je razvoj turističke destinacije (Gržinić, 2018.)

“Destinacije se razvijaju temeljeno na cirkulaciji turista, tj. povezivanja receptivnog i emitivnog turističkog pola, ali temeljeno na rastu atraktivnosti, tj. percepcije posjetitelja o istome” (Gržinić, 2018;41). Koliko će turistička destinacija biti uspješna, ovisit će o fazi u kojoj se nalazi.

Križman Pavlović (2008) je prikazala faze životnog ciklusa destinacije: početna faza naziva se istraživanjem, potom slijedi angažiranje koje prerasta u razvojnu fazu. Faza konsolidacije usljeđuje, nakon koje destinacija stagnira te naposljetku i propada.

Naglašava se kako navedene faze ne moraju završiti propadanjem. Turistička destinacija se može održavati na svakoj od tih faza, pa čak i vratiti na onu prije nje, ako se mudro upravlja. Cijena i promocija danas igraju veliku ulogu kod turista, kod njihovog izbora i viđenja te doživljaja turističke destinacije. Marketinški instrumenti tako u ovom slučaju imaju važnu ulogu koja omogućuje da se pojedina faza iskoristi što je maksimalno moguće.

Trendovi se iz godine u godine mijenjaju. Ono što je danas zanimljivo i atraktivno sutra ne mora biti. Promišljenim upravljanjem rastom i razvojem destinacije uvijek se može ići u korak s tim trendovima, te tako osigurati ostanak ili povratak na neku od faza.

U nastavku se, prema Križman Pavlović (2008), opisuju ključna obilježja pojedine faze životnog ciklusa turističke destinacije.

Prvu fazu – faza istraživanja karakterizira nerazvijena ponuda, mali broj posjetitelja, nedostatak komunikacije među ponudom i potražnjom, neostvarivanje profita. Pozitivna stvar kod ove faze biva činjenica kako turistička destinacija u istoj biva netaknuta; očuvana i puna bogatim i prirodnim ljepotama.

Drugu fazu – faza angažiranja karakterizira započinjanje na poboljšavanjima same komunikacije destinacije prema van, ponuda se unaprjeđuje, usmjeravajući se ka boljoj kvaliteti kako bi se turistima osiguralo bolji doživljaj i

dodanu vrijednost, čime se i automatizmom vrši i bolja promocija destinacije. Sezona se puno bolje formira, stvaraju se područja koja turisti posjećuju te samim time osigurava se povećanje broja turista koji dolaze u samu destinaciju.

Treću fazu- fazu razvoja, karakterizira smanjena kvaliteta usluge, s obzirom na to da je u samoj destinaciji puno veći broj turista nego lokalnog stanovništva. Turistička destinacija trpi pretjerano iskorištavanje i pomalo prelazi izvan okvira prihvatnog kapaciteta. Razvoj se mora kontrolirati na višem nivou, jer isti više nije dovoljan da biva upravljani lokalno, već se uključuju regionalni te nacionalni usmjereni i planirani načini upravljanja i razvoja.

Četvrta faza- faza konsolidacije, okarakterizirana je smanjenjem broja posjetitelja, no isti i dalje prelazi ukupnu brojku lokalnog stanovništva. Problemi sve više izlaze na vidjelo, upravljanje postaje sve otežanije, destinacija se sve više iskorištava, a kvaliteta usluge se smanjuje.

Tijekom pete faze- stagnirajuća faza, destinacija stagnira, . U ovoj fazi već su se pojavili značajno izraženi problemi, s posebnim naglaskom na onim ekološkim, ekonomskim te sociokulturnim. Doseže se maksimalna aglomeracija i sve je teže održati broj posjetitelja kao nekada. Započinje uništavanje destinacije.

Šesta faza- faza propadanja, može se nazvati i izgubljena, s obzirom na to da je destinacija već propala. Dešavaju se značajne promjene, broj posjetitelja se naglo smanjuje, sve manje turista dolazi u destinaciju, a oni koji dođu pretežito su vikendaši ili oni na dnevnim izletima. Radi navedenog, turistički kapaciteti unutar same destinacije doživljavaju prenamjenu, također dolazi do promjene vlasničke strukture. Kako je već rečeno, pametnim promišljanjem i planiranjem, ova faza se može izbjeći, ali samo u onom slučaju kada se početak iste uoči na vrijeme, kada se odmah reagira, a s pomoću mjerodavnih tijela koji se uključe u reorganizaciju same destinacije, može se pomladiti i ponovno započeti svoj životni put.

3.3. Imidž turističkih destinacija

Što označava imidž turističke destinacije? Ovdje nije riječ o objektivnom viđenju i doživljaju kompletne slike, nego o subjektivnom. Imidž svatko vidi i doživljava na sebi svojstven način. Kroz marketinške aktivnosti turistička destinacija osigurava stvaranje imidža, vodeći se važnim stavkama, kao trendovi, raznolika ponuda, cjenovna dostupnost, doživljaji unutar destinacije, stvaranje novog iskustva, isprobavanje novoga, unikatna ponuda, diferencijacija, kvaliteta i kvantiteta, ljubaznost i gostoprimstvo, dostupnost usluga, koliko je destinacija sigurna.

Marketinške aktivnosti imaju važnu ulogu u životnom ciklusu destinacije, svakom pojedinačnom. Bez njih jako je teško ostvariti pravilan i pravodoban rast i razvoj. Marketinški pristupi moraju biti takvi da uvažavaju analiziranje svjetskih trendova i da iste implementiraju u destinaciju, s ciljem definiranja dugoročne vizije samog turističkog proizvoda unutar turističke destinacije. Svi oni bitni nedostaci, kao i prednosti, mogu se uočiti adekvatnim marketinškim pristupima i aktivnostima, čime dolazi do rezultata koji omogućuju što veću podudarnost s hedonističkim potrebama turista. Ovim postupcima ostvaruje se formacija turističkog proizvoda destinacije koji počinje imati prepoznatljivost i određenu razinu imidža (Alkier Radnić, 2003).

Imidž je osobnost turističke destinacije, koji ima vlastiti karakter. Zahvaljujući njemu, turisti se privlače u destinaciju. Imidž pomaže u tome da turist djeluje, da se zaputi u destinaciju, unatoč činjenici njegova nedostatka subjektivne informiranosti. Alkier Radnić (2003) navodi kako se destinacije izabiru prema navedenome. Imidž omogućuje stvaranje slike kod turista o samoj destinaciji, a objektivna stvarnost je daleko od subjektivne.

“Izbor određene turističke destinacije ovisi o slici koju o njoj ima potencijalni turist. Tu sliku turist u sebi stvara puno ranije nego što posjeti izabranu destinaciju da bi na kraju donio konačnu odluku koja će ovisiti o onome što turist očekuje od izabrane destinacije” (Alkier Radnić, 2003; 244).

Održivi turizam kroz inovativno planiranje i stvaranje drugačije ponude osigurati će imidž destinaciji. Planiranje o načinima privlačenja turista u destinaciju, a u skladu s kapacitetima destinacije utječe na stvaranje kvalitetnijeg i utemeljenog imidža. Privlačnost destinacije turistima biva veća te isti dolaze u nju.

3.4. Obilježja održivih turističkih destinacija

Obilježja održivih turističkih destinacija jesu ekološka, ekonomska i društvena održivost. Destinacija koja je održiva fokusira se na očuvanje okoliša, korištenje obnovljivih izvora energije i poticanje ostalih na korištenje, nastoji smanjiti onečišćenje gdje je to moguće. Pružanjem potpora lokalnim poduzetnicima pomažu lokalnom gospodarstvu i zajednici. U svojim aktivnostima i odlukama uključuju lokalno stanovništvo, usmjerene su na očuvanje baštine i nastoje ne narušiti kvalitetu života. Razvijanjem infrastrukture koja ne škodi okolišu povećavaju održivost, primjerice planinarske i biciklističke staze, izgradnja energetski učinkovitih objekata i slično. Njeguju kulturu i tradicijske zanate koje revitaliziraju kroz razne projekte, radionice i aktivnosti.

Turizam je važna grana hrvatskog gospodarstva. Danas turizam predstavlja ključni izvor prihoda. Utječe na regionalni razvoj, kulturnu razmjenu, promociju. Zahvaljujući njemu, privlače se strane investicije, koje za posljedicu imaju rast i razvoj, gdje se izgrađuju i unaprjeđuju infrastrukture. Turizam generira prihode- potiče zapošljavanje stanovništva izravno i neizravno, utječe na rast BDP-a te generira devizne prihode. Ima učinak na bilancu plaćanja obzirom da suficit do kojeg dolazi pri razmjeni usluga za koje je većinom zaslužan turozam, utječe na ravnotežu deficita robne razmjene kojemu snažno dopri nosi visoka uvozna ovisnost. Navedeno omogućuje bolji životni standard domicila. Ima značajan utjecaj na ključne sektore gospodarstva, poput prometa i komunikacija, građevine, poljoprivrede, proizvodnje proizvoda široke potrošnje i drugih. Turizam utječe na gospodarski oporavak i razvoj, ali je istodobno osjetljiv na zbivanja u okruženju. U Hrvatskoj problem biva zapošljavanje. Ljudski resursi od velike su važnosti za sam razvoj i uspješnost

turizma. Turističko tržište je prvenstveno tržište usluga za koje treba osigurati puno radne snage. Radna snaga u turizmu je istovremeno i nositelj i izvršitelj turističkih aktivnosti u nekoj turističkoj destinaciji. Suočeni smo s problemom nedostatka radne snage, te se ista uvozi. Radno sposobno stanovništvo iselilo se u razvijene Europske zemlje, te je Hrvatska ostala bez kvalitetne radne snage. Nedostatak kvalificiranih radnika veliki je problem i izazov jer utječe na produktivnost i konkurentnost, što može imati negativan utjecaj na turizam u skoroj budućnosti u Hrvatskoj (Andabaka et al., 2024).

Strategija razvoja održiva turizma do 2030. godine donesena je 2022. godine. Prema Strategiji razvoja održivog turizma do 2030. godine (2022; 8) "raste svijest stanovništva o potrebi održivog razvoja turizma" U istoj je navedeno kako je 82% ljudi spremno na promjenu svojih navika i stavova s ciljem održiva putovanja, gdje se usmjerenje daje na konzumaciju autohtonih proizvoda iz destinacije u kojoj se nalaze, a potom da putuju u predsezoni i postsezoni, u manje posjećenije destinacije. Mlađa populacija je sklonija mijenjanju svojih navika nego stariji ispitanici, a žene imaju veću sklonost mijenjanju stavova i uvjerenja nego muška populacija. Njome su određena prioritetna područja kojima se nastoje postići strateški ciljevi održivosti, razvojnih potreba i potencijala. S ciljem osiguravanja što veće i kvalitetnije održivosti, strategija se usmjerava na četiri glavna cilja: turizam koji se provodi u očuvanom okruženju, očuvanom prostoru i klimatskom okruženju, razvijanje cjelogodišnjeg turizma koji je regionalno baziran te uravnotežen, stvaranje inovativnog turizma koji je konkurentan te stvaranje otpornog turizma. Vizija prema Strategiji je "Hrvatska je u 2030. godini konkurentna, inovativna i sigurna zemlja prepoznatljivog identiteta i kulture, zemlja očuvanih resursa, kvalitetnih životnih uvjeta i jednakih prilika za sve" (MINT, 2024).

Strategijom je identificirano deset ključnih problema: nedostatak kvalitetnog kadra, neadekvatna struktura i kvalitete smještaja, kvaliteta života domicila, utjecaj kriza na turizam, loše poslovno okruženje, loš zakonodavni i upravljački okvir te neadekvatno investicijsko okruženje, neujednačenost prostora, utjecaj koji turizam ima na okoliš, povezanost klimatskih promjena s turizmom, brze tehnološke promjene. Kako bi se od neodrživog pokrenuli

prema održivom turizmu, navedeni problemi trebaju se riješiti ili barem ublažiti (MINT, 2024).

Stvaranje turizma koji je cjelogodišnji i održiv, turizam koji potiče investicije i rad, koji omogućuje bolji život i životni standard domicila, omogućuje kvalitetniji gospodarski razvoj, poštuje okruženje, prirodu te baštinu. Ključna vrijednost koja se ističe kroz Strategiju je autentičnost. Ono što se naglašava kroz strategiju jest da se mora početi sve više usmjeravati na održivost, jer destinacije ne mogu trpjeti tolike pretjerane priljeve turista, pritisci koji preopterećuju i degradiraju prostor, sezonalnost mora postati cjelogodišnji turizam. Prema pozitivnim primjerima dobre prakse iz inozemstva mora se pokrenuti održivi razvoj koji je u skladu s potrebama današnjice (MINT, 2024).

Prema Strategiji, održivi turizam u Republici Hrvatskoj mora se promatrati kroz globalne trendove i kroz iskustva drugih zemalja. S obzirom na sve veću svijest o održivom turizmu, zaključuje se kako je održivost ključ daljnjeg razvoja gdje je potrebno uskladiti tri aspekta, ekološki, gospodarski te društveno kulturni. Potrebno je naći pravi balans među istima kako bi se osigurala dugoročna održivost turizma, a posebnu pozornost dati očuvanju okoliša kako bi se očuvali resursi za nadolazeće generacije. Prekomjerni turizam može se izbjeći upravljanjem destinacijom. Prilagođavanje trendovima uz promicanje održivog turizma može se osigurati konkurentnost Hrvatske kao turističke destinacije. Potrebno je fokusirati se na turističke dionike, jer još uvijek ne daju dovoljno pozornosti primjeni načela ekološkog i održivog upravljanja, ne provode dovoljno mjere eko-certificiranja te ne vrše inkorporaciju ekološkog menadžmenta u svoje poslovanje. Prema Strategiji, ovo je područje koje zahtijeva dodatne napore s ciljem osiguravanja dugoročne održivosti (MINT, 2024).

Razvojne potrebe koje su identificirane u Strategiji jesu ublažavanje sezonalnosti turističkih aktivnosti, osigurati ravnomjeran regionalan turistički razvoj, stvoriti ponudu koja u sebi ima dodanu visoku vrijednost te poraditi na jačanju lanca vrijednosti u turizmu i svim povezanim djelatnostima, unaprijediti domaću i međunarodnu prometnu povezanost, poboljšati kvalitetu života

domicila, osigurati kvalitetna i održiva radna mjesta domicilu, smanjiti pritisak na prostor, poticati kružno gospodarstvo, smanjiti međusobni negativan utjecaj turizma i klimatskih promjena, osigurati kvalitetni radni kadar, poticajno poslovno i investicijsko okruženje, unaprijediti smještaj, osigurati inovacije i digitalnu tranziciju, unaprijediti model upravljanja razvoja održivog turizma te uključiti lokalnu zajednicu u donošenje odluka koje se tiču razvoja održiva turizma (MINT, 2024).

3.4.1. Vulkanland

Istraživanjem primjera dobre prakse održivih destinacija autorica je naišla na elektronski članak posjeta osnivača, članova Skupštine te predstavnike hrvatskog LAG-a Posavina austrijskom LAG-u Vulkanland te odlučila ga predstaviti.

Primjer dobre prakse održive turističke destinacije u inozemstvu je regija u Austriji, Donja Štajerska. Financirano od strane općina, osnovan je LAG, te se regija brendirala kao "Vulkanland" s obzirom na to da ima daleku povijest vulkana od prije 16 milijuna godina, što se danas sve može vidjeti šetnjom po stazama vulkana, proširenih na oko 650 km označenih staza i čak 50 kružnih ruta. Prirodni, kulturno-pejzažni potencijali iskorišteni su s visokim stupnjem neovisnosti, održive strategije u razvoju proizvoda i opskrbe i marketingu provode se u sveobuhvatnom procesu, dajući regiji novo značenje, dostojanstvo i vrijednost regija u cijelosti u smislu izražavanja i zračenja značajno se razlikuje od drugih prirodnih područja- također u umrežavanju kulinarskih, zanatskih, životnih snaga. Brojni festivali, od kojih su neki poznati izvan regije, svake su godine mjesto za kulturu vulkanskog festivala (AustriaInfo, 2024, Kirinčić, 2015, LAG Posavina, 2024).

Vizija razvoja LAG-a bila je dakle iskorištavanje postojećeg, temeljenog na dostupnim resursima. Pokrajini je cilj do sljedeće godine postati energetski neovisnom. Strateški cilj "Energy Vision 2025" je da će do 2025. godine u "Zemlji vulkana" 100% topline, 100% goriva za njihovu mobilnost i 100% potrebne električne energije biti proizvedeno lokalno, decentralno i održivo,

što planiraju postići povećanjem korištenja domaće obnovljive energije uz istodobno smanjenje potrošnje energije (bez gubitka udobnosti). Kroz suradnju LAG je predan viziji oblikovanja svoje buduće održivosti na temelju ljudske, ekološke i ekonomske odgovornost. Udruživanjem dionika, stalnim stvaranjem “klubova kvalitete” i kooperacijom s lokalnim prerađivačima omogućilo se mnogo: od raznih manifestacija koje svakodnevno privlače mnogo posjetioca do plasiranja od polja do stola, stvarajući vlastitim rukama proizvod kao nigdje drugdje, pun ljubavi i zajedništva. Zajednički rad za regiju znači konkretizirati ciljeve s uključivanjem odgovornih građana i integrirati perspektive gospodarstva, ekologije i područja suživota zajednice u jednakoj mjeri. Povezano je čak 26 domaćinstava koji se bave vrtlarenjem i hortikulturom, a godišnje organiziraju 112 manifestacije na temu hortikulture čime ostvaruju zamamnih 20.000 posjeta (Kirinčić, 2015).

Povezivanjem svih dionika omogućio se održivi model upravljanja turističkom destinacijom, stvaranjem određene kulture života s odgovarajućim stupnjem osobne odgovornosti i političkim sudjelovanjem zajednice, zahvalnim i primjerenim odnosom prema lokaciji te inovativnim regionalnim gospodarstvom, osigurala se ljudska, ekološka i ekonomska održivost, a konstantno ulaganje u ponudu i količinu sadržaja diže učešće i značaj turizma u Donjoj Štajerskoj (Kirinčić, 2015).

3.4.2. Međimurje i “doŽIVI ZELENO”

Međimurje se predstavlja kao primjer dobre prakse održive turističke destinacije u Hrvatskoj. Njihov slogan “doŽIVI ZELENO” slogan je po kojem ova destinacija i živi. Garantira boravak u zaštićenoj prirodi, hrana i piće iz lokalnih OPG-ova, gusta mreža uređenih biciklističkih staza koja je među najgušćima u cijeloj Hrvatskoj. Ovdje se nalazi 888 km biciklističkih staza na 750 km², a neke su čak i poznate svjetske rute. Ono što je posebnost Međimurja jesu hop on hop of autobusi kojima se može razgledati sve što Međimurje nudi. Kvaliteta je najvažnija, ugostit će one turiste koji žive prema jednakim pravilima kao i lokalno stanovništvo- održivi život i fokus na ekologiju.

Navedeno je jamac za kompletan turistički doživljaj i iskustvo (Putoholičari, 2019, Pametni gradovi, 2021) .

Međimurje je dobitnik više nagrada i priznanja koje su usmjerene održivim destinacijama i onima koje kontinuirano posvećuju pažnju povećanju održivosti. Prva nagrada u ovu regiju došla je još 2007. godine kada su bile rijetke regije koje su se posvećivale održivosti. 2016. godine dobila je nagradu za održivi turizam i lokalnu gastronomiju a 2019. za održivi Wellness i zdravstveni turizam. Certificirani su Green destinations certifikatom te tripu nagrađena priznanjem EDEN- European Destination of Excellence. 2023. godine dobila je nagradu za najuspješniju destinaciju održivog, pametnog i inovativnog turizma. Preko 70 % proizvoda domaći su s lokalnih OPG-ova, vina dolaze iz regije, visoko nagrađivana, a vinska cesta je najnagrađivanija u cijeloj Europi (Pametni gradovi, 2021).

Međimurje je prvi komercijalni ponuđač turističkih usluga s Good Travel certifikatom u 15 objekata, te EU Ekobel certifikatima za održivo i odgovorno poslovanje. Ekomuzej Međimurje je integrirani održivi kulturno turistički proizvod, certificiran Good travel certifikatom te kao takav jedini u Hrvatskoj. Poslije Ličko-senjske županije, Međimurje je druga regija s postotkom zaštićene prirode naspram njezine površine. Postoji preko 20 tisuća međimurskih narodnih pjesama, njihova popevka je zaštićena nematerijalna svjetska baština UNESCO-a. Regija je među najbogatijima prema broju zaštićenih baština naspram broja stanovnika. Usmjereni su skupinama s posebnim potrebama kroz europski projekt Spaces 4all, gdje se svi sadržaji prilagođavaju i bivaju dostupni svima. Turisti prepoznaju ovu regiju kao onu koja cijeni i poštuje te živi održivo te je fokusirana na ekologiju (Pametni gradovi, 2021).

4. KLAS TER LIKA KAO PRIMJER ODRŽIVE TURISTIČKE DESTINACIJE

Klaster Lika Destination odabran je kao primjer dobre prakse i kvalitetne provedbe održiva razvoj turizma turističke destinacije. Stavljajući fokus na održivost, Klaster je kroz razne projekte, aktivnosti i akcije koje provodi ukazao da su pioniri predvodnici kod nas u Hrvatskoj. Lika je postavila temelje održivosti te djeluje prema njima. Kroz provedbe radionica, aktivnosti, projekata uključuje mlade iz lokalne zajednice u održivost destinacije. Predstavlja se sustav Lika Quality.

4.1. Klaster Lika Destination

“Destinacija Lika obiluje prirodnim fenomenima na svim razinama zaštite, gotovo 60% površine destinacije Lika nalazi se u ekološkoj mreži NATURA 2000 te je iznimno atraktivna za sve oblike zelenog turizma” (Klaster Lika Destination, 2019; 6). Destinacija se proteže na tri županije, kontinentalni i priobalni dio Ličko-senjska županije, Karlovačke i Zadarske županije. Obuhvaćeno je 15 jedinica lokalne samouprave, 3 grada i 12 općina. Zbog rasprostranjenosti klastera, u 30 minuta vožnje posjetitelji mogu doživjeti jedinstveni fenomen- razmjena tri različite klime, zahvaljujući spoju kopna i mora, jedinstven za klaster (Lika Destination, 2022).

Slika 1. Područja Lika destinacije

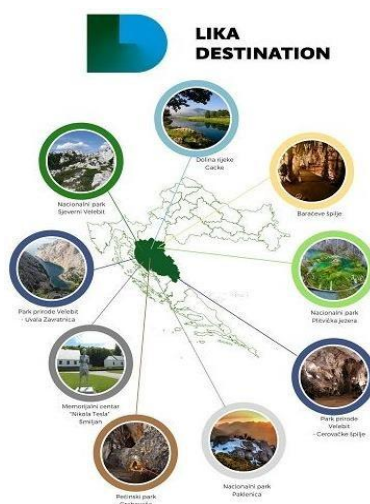
Izvor: preuzeto s mrežne stranice Lika Destination, dostupno na [Područje Lika destinacije | Lika destinacija | Lokacija | Lika destination \(lika-destination.hr\)](https://lika-destination.hr/) (pristupljeno 2.12.2022.)

Najviše se ističu nacionalni park Plitvička jezera, planina Velebit, rezervat Hajdučki i Rožanski kukovi, Cerovačka i Baračeva špilja, Pećinski park Grabovača, Gacko i Dabarsko polje te rijeka Gacka. Zaštićena prirodna područja u Lici su: nacionalni parkovi Plitvička jezera, Srednji Velebit te Paklenica, potom Park prirode Velebit, Cerovačke i Baračeve špilje, Memorijalni centar "Nikola Tesla" Smiljan, dolina rijeke Gacke te Pećinski park Grabovača (Klaster Lika Destination, 2019).

Ličko-senjska županija središnja je poveznica tri najvažnija središta- Zagreb, Rijeka i Split. Ukupne površine od 5.350 km² i s 42.748 stanovnika, obuhvaća bogato šumsko područje, plodno tlo i bogatstvo voda. Drvena industrija ključna je gospodarska grana u županiji, potom su snažne prehrambena industrija, logistika te proizvodnja električne energije iz obnovljivih izvora. Preko 58% površine svih nacionalnih parkova RH nalazi se u Ličko-senjskoj županiji, što je veliki turistički potencijal koji se kvalitetno koristi. Veliki je broj zaštićenih prirodnih krajolika, lokaliteta, ovdje postoje brojni pejzažni, hidrografski te geomorfološki resursi (Hrvatska gospodarska komora, 2024).

S ciljem usmjeravanja fokusa na održivost turističkog razvoja u Lici, u veljači 2017. godine osnovan je klaster Lika Destinations (HR Turizam, 2017). Nit vodilja, odnosno moto kojim se klaster vodi je “Smart sustainable destination“. Kroz educiranje učenika osnovnih te srednjih škola, provođene od strane dviju udruga Lička ekološka akcija te udruga Društvo naša djeca grada Gospića te Osnovnom školom dr. Jure Turića te Srednja škola Plitvička jezera nastoje osvijestiti mlade na usvajanje navike razmišljanja i djelovanje prema načelima održivosti. Kroz osnivanje klastera primarni cilj je brendirati Liku kao destinaciju usmjerenu na gastronomiju te destinaciju zaštićenih područja.

Slika 2. Klaster Lika Destination

Izvor: preuzeto s mrežne stranice Lika Destination, dostupno na [Zajednička ulaznica destinacije Lika | Lika destination \(lika-destination.hr\)](https://www.lika-destination.hr/) (pristupljeno 2.12.2022.)

Klaster je oformljen s osnovnom djelatnošću promoviranja destinacije na domaćem i inozemnom tržištu kao turističku destinaciju prirodnih, kulturnih, gastronomskih te zdravstvenih značajki. Osim najpoznatijeg nacionalnog parka Plitvička jezera, posjetitelji mogu vidjeti i doživjeti pregršt kulturne baštine, poput rodne kuće Nikole Tesle, dr. Ante Starčevića, prve tiskare u Europi i ostalo. Od prirode i njezina doživljaja, gastro scene te avanturizma, Lika Destination u jednom jedinstvenom spoju ima veliku ponudu. Proizvodi koje proizvode OPG-ovi se poticanjem na suradnju omogućuje njihova prepoznatljivost kroz certificiranje kroz regionalni sustav kvalitete naziva Lika Quality (Lika Destination, 2022). “Projekt brendiranja Lika destinacije dio je

projekta INTEGRA LIKA 2020 (integralni gospodarski razvoj Like i primorja) kojeg je 2015. godine pokrenula Lokalna akcijska grupa Lika (LAG LIKA)" (Lika Destination, 2022).

Klaster Lika nalazi se u drugoj fazi životnog ciklusa turističke destinacije. Klaster poboljšava svoju ponudu i komunikaciju prema van, povećava se kvaliteta i usmjerava ka turistima i poboljšanju njihova turističkog iskustva. Zahvaljujući raznolikoj ponudi, atrakcijama, baštini, projektima, i svemu ostalom, turizam se odvija kroz cijelu godinu. Projektom "Zajednička ulaznica" osigurano je posjećivanje područja koja turisti posjećuju.

4.2. Temelji održivog razvoja Like

Klaster Lika Destination svjetski je prepoznat kao destinacija održivog turizma. Uvršten je na popis TOP 100 svjetskih zelenih održivih destinacija 2020. godine, kada su ispunili sve od ukupno 15 kriterija a isto priznanje dobili su i 2021. godine kada je kriterija bilo duplo više, njih 30. Godine 2024. dodijeljen je certifikat Green Destinations, a zahvaljujući njemu klaster Lika postao je najveća destinacija obuhvaćena trima županijama kod nas, a zahvaljujući uvrštenju na taj popis privlače se turisti zainteresirani za ekološki odgovoran turizam. Priznanja svjedoče o posvećenosti klastera održivom razvoju turizma i jačaju imidž Like kao održive destinacije, privlačeći turiste zainteresirane za ekološki odgovoran turizam. Kvalitetan rad, ulaganje vremena, upornost, provođenje aktivnosti i projekata temelji su na kojima se stvara održivi razvoj Like (Ministarstvo turizma i sporta Republike Hrvatske, 2021; Lika Destination, 2022).

Ulazak u Top 100, svim dionicima uključenima u provedbu projekata i aktivnost dokaz je kako djelovanje odvijaju u pravom smjeru. Priznato je kako se razvoj usmjerava i teče po načelima i temeljima održivog razvoja, prateći svjetske trendove, osiguravajući bolji prosperitet destinacije. Od svog osnutka pa do danas, u svega sedam godina što klaster postoji i djeluje, u kratkom je roku postigao svjetsku prihvatljivost i uvažavanje kao destinacije održiva turizma.

Održivi razvoj Like temelji se na pametnim rješenjima kojima se nastoji što više usmjeriti destinaciju na održivu, usmjeravajući pozornost okolišu, društvu i gospodarstvu. Djelovanje temeljno načelima održivosti očuvan je okoliš, zaštitila se baština i običaji, osiguralo se zapošljavanje lokalnog stanovništva kao i njihovo obrazovanje. Govoreći o temeljima održivog razvoja Like, fokus se stavlja na domicil, kod kojega se nastoji razviti osviještenost o održivosti, zainteresirati ih na djelovanje i sudjelovanje, promicanju načina življenja te prenošenje načina postupanja na druge, osiguravajući za svoju destinaciju poboljšanu kvalitetu života.

Kroz formiranje partnerstava među domicilnim stanovništvom, stvorena je oznaka Lika Quality 2017. godine, povećavajući i jačajući istovremeno kapacitet članova koji se svake godine uključuju u navedeni sustav licenciranja. Dionici u destinaciji stvorili su jasnu sliku i viziju onoga kako žele da destinacija izgleda u ovom trenutku kao i u budućnosti, te tome i prilagođavaju te izmjenjuju svoje ciljeve, planove, prioritetna djelovanja i strategije, kako bi se kontinuirano sprovodio održivi razvoj. Kroz komuniciranje i uključivanje domicila i partnerstava među dionicima, bolje se razumiju odluke te se zajedničkim snagama iste oformljuju te tako imaju značajan doprinos stvaranju finalne slike održivosti Like.

4.3. Mladi za održivi razvoj Like

Kako bi se kod mladih potaknula svijest o potrebi održivosti, posebice usmjereno na održivi turistički razvoj, Ured za udruge Vlade Republike Hrvatske je u okviru Švicarsko-hrvatskog programa suradnje počeo s projektom "Mladi za održivi razvoj Like". S ciljem valoriziranja kulture i prirodne baštine, zajedničkim snagama, od strane udruga i škola koje sudjeluju u projektu, fokus se usmjerava na održivi razvoj klastera Lika, s ciljem unaprjeđenja ekonomskog i društvenog razvoja te održivom razvoju lokalne zajednice. Projekt se usmjerio na učenike osnovnih i srednjih škola, Osnovna škola dr. Jure Turića, Srednjom školom Plitvička jezera te dvije udruge- Društvo naša djeca grada Gospića i Lička ekološka akcija (Lika

Destination, 2022).

Aktivnosti klastera Lika Destination od njegova osnutka usmjerene su održivom razvoju turizma na području destinacije Lika, pod motom "Smart sustainable destination". Vođeni time, u idućih godinu dana provodit će projekt usmjeren edukaciji učenika osnovnoškolske i srednjoškolske dobi, i to u partnerstvu s dvije škole i dvije udruge, točnije sa Srednjom školom Plitvička jezera, Osnovnom školom dr. Jure Turića, udrugom Društvo naša djeca grada Gospića te udrugom Lička ekološka akcija (Lika Destination, 2022).

Provedbom projekta uključeno je 60 djece od 1.-8. razreda osnovne škole te 15 učenika srednje škole. Sve aktivnosti koje su provedene bile su u skladu s ciljevima i temeljima dosadašnjeg djelovanja klastera Lika destination, vodeći se održivim razvojem, posebno naglašavajući povezivanje domaćih proizvođača s područja klastera te povezivanje nacionalnih parkova (Klaster Lika Destination, 2019).

4.3.1. Mali vrtlari za održivi razvoj

Provedbom aktivnosti u Osnovnoj školi dr. Jure Turića, učenici od 1.-4. razreda sudjeluju u izvannastavnim aktivnostima, "Mladi vrtlari za održivi razvoj" Ovime se nastoji djecu učiti o važnosti okoliša, njegovom očuvanju, uljepšavanju, proizvodnji vlastite hrane. Ovakvim aktivnostima kod djece se već od malih nogu potiče razvoj poduzetničkog duha i usađuje vrijednosti i načela održivog razvoja. Osim nižih razreda, u aktivnost sadnje namirnica pridružili su se i viši razredi, gdje zajedničkim naporima s Učeničkom zadrugom i Eko-škola uzgajaju sadnice na prozorima koje se kasnije prebacuju u male plastenike u dvorištu škole (www.os-gospic.hr).

Kroz aktivnost učenici su stekli razne vještine i mnogo toga naučili. Naučili su se socijalnim vještinama, međusobnom uvažavanju i poštivanju, stekli su vještine planiranja, razvili su vještine organiziranja i matematičke kompetencije te su vježbali sposobnosti komuniciranja (Klaster Lika

Destination, 2019). Zajedničkim radom i suradnjom djeca se osvješćuju o mogućnostima i načinima pristupanja novim idejama. Podiže se njihova svjesnost oko same potrošnje namirnica te načina prehrane i promjeni samih prehrambenih navika. Djeca se educiraju o ekološkoj poljoprivredi, održivom načinu proizvodnje, nerasipanju hrane te zdravim prehrambenim navikama (www.os-gospic.hr).

4.3.2. Mali istraživači za održivi razvoj

Program “Mali istraživači za održivi razvoj” usmjerio se učenicima viših razreda osnovne škole, od 5.-8. razreda. Kroz volonterske akcije održano je čišćenje parka Jasikovac uz sudjelovanje na edukaciji o bioraznolikosti. Ovaj program učenike uči uzrokovati tlo i vode, vršeći njihovu analizu. Podijeljeni u skupinama svatko je obavljao određene zadatke (Klaster Lika Destination, 2019):

- uzimanje uzoraka vode i tla te određivanje njihova Ph stupnja kiselosti,
- mjerenje temperature vode i tla na različitim dubinama,
- određivanje štetnih tvari u vodi (amonijak, fosfat, nitrat) te u tlu (amonijak),
- određivanje tvrdoće vode te koncentracije nitrata u tlu,
- određivanje stupnja prozirnosti vode i koncentracije fosfata u tlu.

Učenike se učilo čitati topografske karte i na koji način se orijentirati u prostoru pomoću istih te korištenjem kompasa, samostalno. Akcijama čišćenja se od skupljene plastike te koristeći se papirom izrađivalo razne instalacije. Učenike se potaknulo na razmišljanje u smjeru kreativnosti te inovativnosti ne bi li zajedničkim naporima došli do rješenja koja će osigurati očuvanje rijeke Gacke (Klaster Lika Destination, 2019).

4.3.1. Program Održivi razvoj turizma

Programom “Održivi razvoj turizma” usmjeren je učenicima od 1.-4.razreda srednje škole. Uključeni su u volontersku akciju čišćenja Plitvičkih jezera, s ciljem proučavanja i prepoznavanja posebnosti u zaštićenim područjima Like.

Navedeno predstavlja potencijal za razvijanje održiva turizma te uvrštavanja lokalnih proizvoda u gastronomsku ponudu te isticanju važnosti istoga. Kroz inovativni način i pristup kroz ovaj se program razvijaju kod učenika prezentacijske vještine s obzirom na to da kroz saznanje, izrađuju prezentaciju sa svojim zaključcima, podižući samim time svijest o važnosti održivosti u turizmu, te sigurnog načina korištenja resursa na kojima se temelji održivi razvoj turizma Like. Kroz sudjelovanje u programu razvija se osjećaj vrijednosti prirodne baštine, uči se planiranje i organizacija rada, stvaraju se digitalne kompetencije te se razvijaju vještine timskog rada te prezentacije. Volontiranjem u čišćenju parka pomaže se i pruža potpora lokalnoj zajednici, a ujedno se istražuju i predstavljaju načini recikliranja (Klaster Lika Destination, 2019).

4.4. Lika Quality

Sustav kvalitete Lika Quality potiče lokalne OPG-ove da proizvode plasiraju zdrave i ukusne, lokalno proizvedene namirnice kroz veći obujam njihove proizvodnje i potrošnje. Ovaj način vodi se filozofijom održiva razvoja te s oznakom Lika Quality brendira se lokalno proizvedene proizvode, hranu i suvenire. Iz tog razloga provodi se regionalni sustav kvalitete namirnica i suvenira Lika Quality (Slika 4.) kojim se potaknula proizvodnja i potrošnja većeg obujma nego je bila, te samim time očuvala su se te stvorila nova radna mjesta na obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima (Klaster Lika Destination, 2019).

Slika 3. Lika Quality

Izvor: preuzeto s mrežne stranice Lika Destination, dostupno na [Udruga Mini Lika |](#)

Cjelovitim regionalnim sustavom kvalitete hrane, pića i suvenira, stvorila se prepoznatljivost klastera kao gastro-destinacije. Sustav Lika Quality smišljen je u sklopu projekta integralnog gospodarskog razvoja INTEGRA LIKA 2020, te se njime štite kvalitetni proizvodi s ličkog područja. Znak je dizajniran kao kombinacija tradicionalne ličke kape i međunarodne oznake za kvalitetu – slova Q, te zaštićen kao jamstveni žig od strane Državnog zavoda za intelektualno vlasništvo. Nositelj žiga je LAG Lika dok sam projekt provodi klaster (Lika Destination, 2022).

U okviru ovog sustava, obuhvaćeno je 176 proizvoda od 69 proizvođača s ovog područja, razvrstanih u 12 različitih kategorija (med i pčelinji proizvodi, meso i mesne prerađevine, mlijeko i mliječni proizvodi, pekarski proizvodi, pića i napitci, povrće, samoniklo bilje, kozmetika, suveniri, voće, voćne prerađevine, nakit) (Lika Destination, 2022).

Sustav je predstavljen među 15 najboljih primjera održivog razvoja, i uvršten u Priručnik o poticanju održivih turističkih praksi koji je objavila Europska komisija za putovanja (ETC) gdje je samo dva takva hrvatska primjera (Novi List, 2022).

Da bi proizvod dobio oznaku Lika Quality, prolazi kroz strogu selekciju prema definiranim pravilima a prema zakonskim propisima. Karakteristično za proizvode s oznakom je da su oni visoke kvalitete te su utemeljenu na tradiciji. Od lipnja 2018. godine svi proizvođači koji su u ovom sustavu, imaju zajedničko prodajno mjesto u Nacionalnom parku Plitvička jezera, s obzirom na to da je isti najposjećenija lokacija u Hrvatskoj, gdje dolazi prosječno 10% svih turista koji su u posjeti u Hrvatskoj. S obzirom na veliku potražnju turista za domaćim i lokalnim proizvodima, lokalni OPG-ovi direktno su uključeni u turistički razvoj.

Projektom se planira “certificiranje restorana koji će u ponudi imati jela pripremljena od namirnica s oznakom Lika Quality. Na ovaj način

visokokvalitetni lokalno proizvedeni proizvodi ulaze u kategoriju tzv. premium proizvoda i izravno se potiče njihova zastupljenost na lokalnom tržištu te u restoranima. Time će se konačno nagraditi kvalitetni lokalni proizvođači te im osigurati tržište, a Lika će nastaviti putem brendiranja kao izvrsne gastro-destinacije na svjetskoj turističkoj karti” (Lika Destination, 2022).

4.5. Kritički osvrt

Kada govorimo o održivom razvoju mislimo na koncept koji nastoji izbalansirati društvenu odgovornost, očuvanje samog okoliša te naposljetku i ekonomski rast. Ono što radimo danas ima posljedice na buduće generacije, stoga je važno djelovati i postupati promišljeno. Treba čuvati dostupne nam resurse, ne iscrpljivati ih, paziti da se oni mogu regenerirati i služiti i budućim generacijama. Dugoročno održiv rast mora biti potkrijepljen održivim ekonomskim rastom. Nije bitan samo profit nego djelovanje koje će nastojati podržati i izbalansirati društvenu pravdu te ekološku ravnotežu.

Današnje društvo mora imati pristup osnovama i potrebno im je omogućiti prilike u kojima će moći napredovati kako bi se smanjile nejednakosti i neujednačenosti između bogatih i siromašnih, obrazovanih i neobrazovanih. Da bi koncept održiva razvoja imao značaj, sve mora djelovati kao jedno. Održivost u destinacijama danas je sve veća potreba, kako zbog očuvanja destinacije, tako i zbog prikaza, odnosno promocije iste prema drugima.

U ovom primjeru spomenuti ćemo klaster Lika destination koji je kroz svoj osnutak 2017. godine započeo put ka aktivnostima koje su održive te motiviraju ljude da nastave tim istim putem, a svakodnevno kroz razne aktivnosti, inicijative i projekte aktivno doprinosi postizanju nekoliko ključnih ciljeva održivog razvoja. Njihov je moto “Smart sustainable destination”, gdje isto postižu kroz korištenje lokalnih resursa te smanjivanjem negativnih reperkusija na okoliš. Kako smo rekli već, održivost je odlično promovirala destinaciju kao održivu turističku destinaciju, kao mjesto očuvane prirode, kulture i baštine.

Najbolji pokazatelj kako sve aktivnosti koje se provode bivaju i viđene i prepoznate, jest činjenica kako je klaster već dvije godine za redom dospio na popis Top 100 održivih svjetskih destinacija. 2024. godine uručen je i prestižan certifikat Green Destinations, a zahvaljujući njemu klaster Lika postao je najveća destinacija obuhvaćena trima županijama kod nas, a dodatni bonus je što se zahvaljujući uvrštenju na taj popis privlače turisti zainteresirani za ekološki odgovoran turizam. Ova priznanja svjedoče o posvećenosti klastera održivom razvoju turizma i dodatno jačaju imidž Like kao održive destinacije, privlačeći turiste zainteresirane za ekološki odgovoran turizam.

Kroz uspostavu regionalnog certifikata kvalitete lokalnih proizvoda, Lika Quality, u startu su se istaknuli dajući do znanja kako imaju iznimnu kvalitetu svojih proizvoda, kvalitetne sirovine iz lokalne proizvodnje i sustav od polja do stola; povezivanja proizvođača s ugostiteljskim objektima. Ovim certifikatom spojili su se lokalni proizvođači i potrošači, a zauzvrat se osiguralo da se izvrši očuvanje tradicijskih zanata, jela, proizvoda, a samim time i potakne ekonomija destinacije, a također omogućuje turistima da kušaju autentične lokalne proizvode, koje mogu konzumirati u ugostiteljskim objektima ili kao naprimjer u Nacionalnom parku Plitvička jezera gdje svi posjetitelji mogu na prodajnom mjestu pronaći proizvode proizvođača destinacije s oznakom Lika Quality, gdje se i na ovakav način dodatno potiče prodaja lokalnih proizvoda.

S obzirom na to da Lika kao regija obiluje prirodnim bogatstvima, dionici su bili i više nego motivirani da počnu provoditi održiva aktivnosti, a ta bogatstva bila su kamen temeljac započinjanja Lika klastera, koji će opstati za buduće generacije i dugoročno i održivo razvijati regiju kroz očuvanje okoliša i stvaranje društveno ekonomskih koristi za stanovništvo.

Edukacija i podizanje svijesti o održivom razvoju ključni su ciljevi klastera Lika. Fokus aktivnostima bio je višebrojan, no onaj koji je svakako najključniji je "Mladi za održivi razvoj Like" kojime se nastoji kroz radionice, terenske izlete, predavanja i slično educirati djecu i mlade kako se održivo ponašati, djelovati i

razmišljati, a sve s ključnim ciljem dugoročne održivosti destinacije.

Spomenuti ćemo i projekt “Zajednička ulaznica” gdje se kroz jednu ulaznicu omogućuje objedinjen ulazak na sva mjesta, sva zaštićena područja Like, i to po daleko povoljnijoj cijeni nego bi to bilo da je riječ o pojedinačnoj kupnji. Ovakvim potezom omogućilo se da i turisti istraže ona mjesta koja možda inače i ne bi te da upoznaju sve prirodne i kulturne znamenitosti koje destinacija nudi, a samim time i produžuje njihovo vrijeme boravka u destinaciji.

Projekt “INTEGRA LIKA 2020” nastoji brendirati liku i podvelebitsko područje kao turističku destinaciju od značajne jedinstvenosti. Ovdje je riječ o projektu integralnog gospodarskog razvoja gdje se turistički subjekti umrežavaju s ciljem promoviranja održiva turizma. Projekt naziva “Stay 3 days in Lika” fokusira se ka dužem ostanku turista i poticanju posjećivanju tih manjih mjesta i manje razvijenih područja koja su bogata prirodnim i kulturnim resursima.

Osim navedenog razloga, kroz ovaj projekt je također pomno isplanirano i promišljeno kako će se istim osigurati manji pritisak na frekventne lokacije, i omogućiti ravnomjernu rasprostranjenost turista. Nadalje, provode se i edukacije i radionice za “starije” odnosno, proizvođače, ugostitelje, organizacijama civilnog društva i druge dionike, gdje se kroz iste nastoji podučiti ih novim vještinama, prenijeti im nova znanja, sve ono što će im pomoći u njihovom poslovanju i poboljšati ih. Dionici se nastoje umrežavati kada god je to moguće, jer samo se na takav način omogućuje kvalitetna i pravodobna razmjena znanja, iskustava, vještina, ideja, i svega onoga što je u biti potrebno ne bi li se uspješno poslovalo kako u poljoprivredi, tako i u turizmu.

Klaster Lika se u daljnjem razdoblju treba uvažavati načela održiva razvoja. Održiva destinacija i dalje se mora fokusirati i svoja djelovanja usmjeriti ka daljnjoj održivosti. Više je tog na što se daljnje aktivnosti i djelovanja mogu usmjeriti no autorica smatra kako se ono započeto što se i pokazalo uspješno, treba dalje iskoristiti.

Ako je nešto dobro i kvalitetno, onda treba i dalje raditi na tome da bude još bolje i još kvalitetnije. Provoditi više edukacija, programa, inicijativa, raznih izleta, radionica, u sve to uključivati od najmlađih pa do najstarijih, razvijati svijest, znanje, razumijevanje, poticati djecu, mlade, stare da svoja djelovanja i aktivnosti rade prema načelima održivosti, koriste vlastitu savjest kod poduzimanja određenih radnji, da podučavaju druge ono što su njih drugi naučili.

Lokalna zajednica treba se osnaživati zajedničkim naporima, zajedno djelovati i zajedno rasti, jer kada se više jedinki ujedini u jedan skup, tada se stvara čvrsta i utemeljena veza, veza koja će osigurati bolju kvalitetu. Pojačati suradnje dionika, lokalnih stanovnika, zaklada, udruga, nacionalnih parkova, proizvođača, ugostitelja. Više se usmjeriti na promoviranje, jer danas je digitalni otisak najvažniji, i ako nisi "online" kao i da ne postojiš.

Promoviranje na društvenim mrežama, na sajmovima, putem raznih medija i sl. Od onog početnog koje se pokazalo odličnim, stvoriti još bolje, a takvim stopama nastaviti i dalje kroz inoviranje, stvaranje, smišljanje novih proizvoda i novih usluga koje će još više obogatiti klaster Lika Destination.

Danas održivost destinacija poprima sve veći značaj i važnost pri odabiru destinacija za putovanje. Kako bi se osigurala adekvatno i pravomjerno razvijenost destinacije, sve veći značaj pridaje se održivom razvoju turizma. Trendovi su takvi da održivost ima više pažnje. Samo planiranje i pristup u turističkim destinacijama odvija se s fokusom da ostvare održivost turističke destinacije. Svaki resurs, bio on priroda, kulturna baština, običaji, i ostali sadržaji, s pažnjom se nastoje očuvati s ciljem da ostanu i budućim generacijama.

Pristupanje razvoju destinacije temeljeno na načelima održivosti budućnost je turizma i turističkih kretanja, posebice u današnje vrijeme prevelikih pritisaka na destinacije i njihovim devastacijama poradi navedenoga. To je važno jer atraktivnost ovisi o resursima te ako se destinacija degradira, privlačenje

turista u destinaciju postaje upitno. Sve više i više postaje važno da je destinacija čista, nezagađena, da su njezini resursi očuvani, da je lokalno stanovništvo u doticaju s posjetiteljima. Dionici destinacije, provodeći održive aktivnosti, omogućuju povratno “ulaganje” u svoju lokalnu zajednicu.

Prihodovanjem novčanih sredstva od turističkih kretanja, omogućuje im da dalje ulažu u stvaranje još više održivije destinacije, da omogućuje svojem lokalnom stanovništvu da uživa u blagodatima očuvanosti i čistoće okoline. Pristupanje samom planiranju stvaranja veće održivosti mora biti pomno planirano, a idealno je, čak i poželjno, da lokalna zajednica bude uključena u predlaganje ideja i odluka i prihvaćanje istih.

Turizam ovisi o okolišu, ovisi o atrakcijama, ovisi o planiranim strategijama usmjerenima na održivost. Očuvanje svih resursa unutar destinacija treba se odvijati u racionalnom smislu i pravcu, čuvajući svaku njihovu vrijednost, čime se omogućuje osigurana egzistencija za sadašnju lokalnu zajednicu kao i sve buduće naraštaje koji dolaze. Lokalno okruženje nije ono koje se mora prilagoditi turizmu, već je turizam taj koji svoju prilagodbu usmjerava na društvo i lokalno okruženje. Time se doprinosi očuvanosti okoliša, a iz navedenoga proizlaze razni benefiti.

Primjerice, sukladno trendu potražnje održivih destinacija, posjetitelji tih destinacija dosežu visoku razinu zadovoljstva, imaju mogućnosti doživjeti atraktivnosti i lokalni način života u iskonskom svjetlu. Omogućuje se podizanje svijesti, kako posjetioca, tako i lokalnog stanovništva o održivosti, njezinim načelima, ciljevima i rezultatima, te samoj važnosti daljnjeg stvaranja, razvijanja i implementiranja takve strategije. Važno je da se takva postupanja budu kontinuirana.

5. ZAKLJUČAK

Tema završnog rada bila je primjene koncepcije održiva razvoja u turizmu. Koncepciju održiva razvoja je jednostvna u poimanju, no vrlo kompleksna u provedbi. Definiran je održivi razvoj i prikazana su njegova obilježja. Obradena je tema održivog razvoja turizma. Dana je definicija i obilježja turističke destinacije te važnost stvaranja imidža. Autorica je predstavila dvije održive turističke destinacije- Međimurje te Vulkanland.

Predstavljen je primjer klastera Lika Destination, osnovanog 2017. godine. Kroz istraživanje literature uočeno je kako je klaster uspješan kada je riječ o stvaranju i promoviranju održivog razvoja same regije. S ciljem sprječavanja degradacije te povećanju usmjeravanja pozornosti važnosti održivosti, njezinih načela, ciljeva, principa, kao i važnosti razvijanja održive turističke destinacije, klaster je oformljen s osnovnom djelatnošću promoviranja destinacije na domaćem i inozemnom tržištu kao turističku destinaciju prirodnih, kulturnih, gastronomskih te zdravstvenih značajki. Nakon provedenog istraživanja autorica daje kritički osvrt.

Zahvaljujući očuvanoj baštini i atrakcijama, te svim provedenim planovima, projektima, radionicama, kao i onima koje će se provoditi, stvaraju posebnu ponudu za sve svoje posjetitelje, postižući veću posjećenost, sve u skladu s nosivim kapacitetima destinacije. Poseban imidž destinacije klaster je stvorio u relativno kratkom roku. Kroz sedam godina postojanja, provedeno je preko 30 radionica i projekata koji su usmjereni na održivi razvoj. Potiču umrežavanje dionika i njihovu suradnju. Provode se edukacije i suradnje sa znanstvenim zajednicama. Kroz brendiranje Like kao destinacije koja je usmjerena i fokusirana ka održivom turizmu uspjelo se doprinijeti dugoročnom razvoju zajednice i regije, čime je kroz navedena priznanja i certifikata Green Destinations ista postala primjerom održivog razvoja u praksi. Adekvatnim planiranjem provedbe raznih aktivnosti i projekata može osigurati kvaliteta i kvantiteta, ne škodeći destinaciji. Fokusiranost ka stvaranju održive turističke destinacije i destinacijskog razvoja, omogućuje da se isti implementira i usadi

u svijest pojedinaca, koji će nastaviti dalje promišljeno djelovati. Uspješna promocija je vidljiva kroz navedeno planiranje i provedbe kao što su Lika Quality, “Mladi za održivi razvoj Like”, “Integra Lika 2020”, “Stay 3 days in Lika”.

POPIS LITERATURE

Knjige:

1. Andabaka, A. et.al. (2024.): Gospodarsko Hrvatske. Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Sveučilišna tiskara d.o.o.
2. Črnjar M. i Črnjar, K. (2009.): Menadžment održivog razvoja. Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu u Opatiji, Sveučilište u Rijeci. Glosa Rijeka.
3. Goodstein, E. S. (2003.): Ekonomika i okoliš. Zagreb: Mate.
4. Gržinić, J. (2018.): Turizam i razvoj- rasprava o globalnim izazovima. Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli.
5. Keča, K., Vukonić, B. (2001.): Turizam i razvoj – pojam, načela i postupci. Zagreb: Mikrorad.
6. Magaš, D. (1997.): Turistička destinacija. Opatija: Hotelijerski fakultet Opatija.
7. Richards, B. (1995.): Marketing turističkih atrakcija, festivala i posebnih događanja. London: Longman group.
8. Weber, S., Mikačić, V. (2001.): Osnove turizma. Zagreb: ŠK.

Članci i istraživački radovi:

1. Alkier Radnić, R. (2003.) Marketinški aspekti razvoja turističke destinacije. *Tourism and hospitality management*. [Online] 9(8). str. 231-246. <https://hrcak.srce.hr/181485> [Pristupljeno 28.veljače.2022.]
2. De Lange, D., Dodds, R. (2017) Increasing sustainable tourism through social entrepreneurship. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*. [Online] 29(7). (PDF) [Increasing Sustainable Tourism through Social Entrepreneurship \(researchgate.net\)](https://www.researchgate.net/publication/315111111-Increasing-Sustainable-Tourism-through-Social-Entrepreneurship) [Pristupljeno 28.veljače.2022.]
3. Pravdić, V. (2001.) Održivi razvoj i održivost. *Socijalna ekologija: časopis za ekološku misao i sociologijska istraživanja okoline*. [Online] 10(4). str. 223-233., <https://hrcak.srce.hr/141330> (Pristupljeno 28.veljače.2022.)
4. Pravdić, V. (2003.) Održivi razvoj: značenje, poimanje i primjena, primjer ekoturizma u Hrvatskoj. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*. [Online]. 12(3-4). str.285-309. <https://hrcak.srce.hr/clanak/30486> [Pristupljeno 28.veljače.2022.]
5. Rudančić, A. (2018.) Značaj i uloga destinacijskog menadžmenta. *Acta economica et turistica*. [Online]. 4(1). str. 97-118. <https://hrcak.srce.hr/file/296325> [Pristupljeno 28.veljače.2022.]

Mrežni izvori:

1. AustriaInfo (2024) *Održivost na odmoru u Austriji*, dostupno na [Održivost na odmoru u Austriji: užitak bez grižnje savjesti \(austria.info\)](https://austria.info/hr/odmor/odrzhivost-na-odmoru-u-austriji-uzitak-bez-grihnje-savjesti) (20.9.2024.)
2. Ekovjesnik (2021) *Destinacija Lika uvrštena među TOP 100 svjetskih održivih zelenih destinacija*, dostupno na [Destinacija Lika uvrštena među TOP 100 svjetskih održivih zelenih destinacija -](https://www.ekovjesnik.hr/2021/07/14/destinacija-lika-uvrstena-medu-top-100-svjetskih-odrzhivih-zelenih-destinacija/)

- [Ekovjesnik](#) (pristupljeno 4.11.2022.)
3. HR Turizam (2017) *U Lici osnovan prvi turistički klaster Lika Destination*, dostupno na [U Lici osnovan prvi turistički klaster Lika Destination -HrTurizam](#) (pristupljeno 4.11.2022.)
 4. Hrvatska gospodarska komora (2024) *Gospodarstvo Ličko-senjske županije*, dostupno na [Hrvatska gospodarska komora \(hgk.hr\)](#) (pristupljeno 18.9.2024.)
 5. Kanal RI (2022) *Destinacija Lika uvrštena među TOP 100 svjetski održivih zelenih destinacija*, dostupno na [Destinacija Lika uvrštena među TOP 100 svjetskih održivih zelenih destinacija – Kanal Ri \(kanal-ri.hr\)](#) (pristupljeno 2.12.2022.)
 6. Klaster Lika Destination (2019) *Priručnik o održivom razvoju*, Gospić, dostupno na [Untitled-1 \(dnd-gospic.hr\)](#) (pristupljeno 21.10.2022.)
 7. Kirinčić, M. (2015) *Vulkanland*, dostupno na [Vulkanland – Das Land Steiermark | Otok Krk | Gradske vijesti | 18.03.2015. | Otok Krk | otok-krk.org | Hrvatska](#) (20.9.2024.)
 8. LAG Posavina (2024) *Studijski posjet LAG-a Posavina LAG-u Vulkanland u Austriji*, dostupno na [Studijski posjet LAG-a Posavina LAG-u Vulkanland u Austriji – Lokalna Akcijska Grupa "Posavina" \(lag-posavina.hr\)](#)(20.9.2024.)
 9. Lika Destination (2022) *Klaster Lika Destination započeo s provedbom projekta "Mladi za održivi razvoj Like"*, dostupno na [KLASTER LIKA DESTINATION ZAPOČEO S PROVEDBOM PROJEKTA „MLADI ZA ODRŽIVI RAZVOJ LIKE“ | Lika destination \(lika-destination.hr\)](#) (pristupljeno 4.11.2022.)
 10. Lika destination (2022), dostupno na <https://www.lika-destination.hr/>(pristupljeno 25.11.2022.)
 11. Ministarstvo turizma i sporta (2024) *Strategija razvoja održivog turizma do 2030. godine*, dostupno na [Ministarstvo turizma i sporta Republike Hrvatske - Strategija razvoja održivog turizma do 2030. godine \(gov.hr\)](#) (20.9.2024.)
 12. Ministarstvo turizma i sporta (2022) *Strategija razvoja održivog turizma do 2030. godine*, Zagreb,

13. dostupno na [003_220721_Strategija_ROT_nacrt.pdf \(gov.hr\)](#)
14. Ministarstvo turizma i sporta Republike Hrvatske (2021) *Lika again among world's top 100 green and sustainable destinations*, dostupno na [Ministarstvo turizma i sporta Republike Hrvatske - Lika again among world's top 100 green and sustainable destinations \(gov.hr\)](#) (pristupljeno 1.12.2022.)
15. Narodne novine (2023) *Strategija razvoja održivog turizma do 2030. godine*, dostupno na [Strategija razvoja održivog turizma do 2030. godine \(nn.hr\)](#) (20.9.2024.)
16. Ministarstvo turizma i sporta (2021) *Lika i Mali lošinj među top 100 svjetskih održivih zelenih destinacija*, dostupno na [Ministarstvo turizma Republike Hrvatske - Lika i Mali Lošinj među top 100 svjetskih održivih zelenih destinacija \(gov.hr\)](#) (pristupljeno 4.11.2022.)
17. Novi List (2022) *Lika Destination Day: Teški trenuci ponekad ključni za napredak*, dostupno na [Lika Destination Day: Teški trenuci ponekad ključni za napredak - Novi list](#) (pristupljeno 2.12.2022.)
18. Odrz (n/d), *Održivi razvoj*, dostupno na [Održivi razvoj - Odrz](#) (pristupljeno 19.9.2024.)
19. Održivi turizam u deset koraka (2006) *Planiranje održivog turizma zasnovanog na baštini i prirodnom naslijeđu : priručnik za uspravljanje i razvijanje turističkih regija, destinacija i proizvoda*, IZTZ, Zagreb
20. Pametni gradovi (2021) *Međimurje kao primjer dobre turističke prakse za cijelu EUSAIR Jadransko-jonsku regiju*, dostupno na [Međimurje kao primjer dobre turističke prakse za cijelu EUSAIR Jadransko-jonsku regiju \(pametni-gradovi.eu\)](#) (20.9.2024.)
21. Putoholičari (2019) *Međimurje najuspješnija turistička destinacija kontinentalne Hrvatske*, dostupno na [Međimurje najuspješnija turistička destinacija kontinentalne Hrvatske! | Putoholičari \(rtl.hr\)](#) (20.9.2024.)
22. Six Senses, *Fiji Ecotourism and Sustainable Resorts* (2024), dostupno na [Fiji Ecotourism and Sustainable Resorts | Six Senses](#)

(18.9.2024.)

23. WCED (1987) Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future, dostupno na [Our Common Future: Report of the World Commission on Environment and Development \(un.org\)](#) (18.9.2024.)

POPIS SLIKA I GRAFIKONA

Slike:

Slika 1. Klaster Lika Destination.....	26
Slika 2. Područja Lika destinacije.....	26
Slika 3. Lika Quality.....	32

Grafikoni:

Grafikon 1. Održivi razvoj - obilježja.....	10
---	----

SAŽETAK

Glavna tema ovog završnog rada je održivi razvoj s fokusom na klaster Lika. Održivim razvojem nastoji se balansirati tri dimezije održivosti: ekološka, društvena i ekonomska. Turistička destinacija utječe na razvijanje prostora i provodi optimalnu kombinaciju usmjerenosti ka tržišno prilagođenom prostoru. Formiranjem imidža privlači turiste koje zanimaju specifične stvari, gdje je u radu naglašeno stvaranje održive turističke destinacije. Navedeno od 2017., od osnutka provodi klaster Lika Destination koji ciljeve i obilježja održiva razvoja postiže raznim radionicama, inicijativama, projektima te aktivnostima, s naglaskom na korištenje lokalnih resursa kao i minimaliziranje negativnosti na okoliš.

Klaster je uvršten među top 100 održivih svjetskih destinacija i dobitnik certifikata Green Destinations, što uvelike povećava interes turista za destinaciju. Raznim programima i aktivnostima potiču duži boravak turista u manje razvijenim područjima te tako promoviraju održivi turizam.

Unatoč rezultatima, važno je i dalje raditi na poboljšavanjima i osmišljavanjima novih projekata i aktivnosti. Kvantiteta dođe i prođe, no kvaliteta ako se na njoj radi, uvijek ostaje, i uvijek će privući posjetitelje.

Ključne riječi: klaster Lika Destination, održivi razvoj, održivi turizam, održiva turistička destinacija

SUMMARY

The main topic of this thesis is sustainable development with a focus on the Lika cluster. Sustainable development strives to balance three dimensions of sustainability: ecological, social and economic.

A tourist destination influences the development of space and implements an optimal combination of orientation towards a market-adjusted space. By forming an image, it attracts tourists who are interested in specific things, where the work emphasizes the creation of a sustainable tourist destination.

Since its inception in 2017, the Lika Destination cluster has been implemented, which achieves the goals and characteristics of sustainable development through various workshops, initiatives, projects and activities, with an emphasis on the use of local resources as well as minimizing negative effects on the environment.

The cluster is included among the top 100 sustainable world destinations and the winner of the Green Destinations certificate, which greatly increases the interest of tourists in the destination. Various programs and activities encourage tourists to stay longer in less developed areas and thus promote sustainable tourism.

Despite the results, it is important to continue working on improvements and designing new projects and activities. Quantity comes and goes, but quality, if you work on it, always remains, and will always attract visitors.

Keywords: Lika Destination cluster, sustainable development, sustainable tourism, sustainable tourist destination